

Öreg bácsik, öreg nénik

Tagy

Adatok a főváros egyesítéséhez

Attanulmányoztam újra egy hatalmas kötetet, amelyet még a régi jó időkben szerztem meg a könyvtáram részére. Eppen tíz éve, hogy ez a könyv megjelent és akkor büszkén hangoztatta, hogy a főváros, amelynek egyesítése óta négy évtized telt el, ez idő alatt virágzó, nagy és főleg sokatüregő empórium lett. Ez a könyv időrendben közli a Buda, Pest és Óbuda egyesítésére vonatkozó okiratokat, jegyzőkönyveket, amelyek elárulják, hogy az egyesítés nagy művének tervét, amelyre oly büszkék voltak atyáink, éppen az érdekelt városok nem fogadták osztatlan örömmel. Nekünk, a félszázad eltelte után visszapiantóknak aprólékosnak látszó, de az érdekelteknek fontos (mert önállóságukba, pénzügyi és hatalmi jogukba vágó) kérdések okozták, hogy meglehetősen megosztottak a vélemények az egyesítés hasznosága, de főként megvalósításának módja tekintetében. Volt ellenvetés, kifogás, indítvány elég és az egyes részletek megvitatására kiküldött fő- és albizottságok ülésein, csak úgy, mint az országgyűlés tárgyalásain nagy buzgalommal igyekeztek a maguk telfogásának érvényét szerezni az egyes szónokok.

Ezek a száraz jegyzőkönyvek, a tömeges feliratok, kérések és előterjesztések rendkívül érdekes olvasmány. És különösen nekünk, újságíróknak, akik jóval később is figyelemmel kísértük még a főváros közgyűlésein, vagy az országos politikában való szereplését azoknak az általában ismert nevű férfiaknak, akik tanácsal, útmutatással, vagy akár ellenzékieskedve, de becsületes szándékkal és lelkesedve mindannyian, ott babáskodtak a főváros egyesítésénél. Mennyi nagy szív, hány tekintély, mekkora hatalom! És ma már mindannyi eltávozott az örök béke homába. Aki ötven évvel ezelőtt mint szónok résztvett az egyesítés körül folyó vitában, azok közül a hatalmas kötet tanúsága szerint kettő van már csak életben: Apponyi Albert gróf, aki mint huszonhárom éves fiatal képviselő az országgyűlés 1872 november 26-án megtartott ülésén szót hozta a tárgyhoz, határozati javaslatot nyújtva be az adóbehajtás módjára nézve a fővárosban és Radozca János, aki többször is felszólalt a képviselőházban és már akkor is jelentős nagy szerepe volt a főváros ügyeinek intézésében.

Vannak azonban mások, hála Istennek még szép számmal, friss öreg bácsik és öreg nénik, akik jól emlékeznek azokra a nevezetes napokra, évekre. Megtalálhatom volna őket sokfelé a városban, de úgy gondoltam, egészen jó helyre megyek, ha fölkeresem a szegények, magukra maradt, elhagyott emberek házáat. Mire emlékeznek ezek az öregek az ötven évvel ezelőtt történt eseményekből, nagy dolognak látták-e az egyesítést, mit vártak tőle és hogyan élték át a nagy változást?

*

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím: Öreg bácsik, öreg nénik ...

Forrás:

Világ

Bn

1923. 11

Ködös, szomorú novemberi délelőtt. Az Andrássy-erdősor utcában magas kőfal mögül kíváncsian nyujtogatják ki kopott ágait a fővárosi szegényház fái. Tíz órára jár az idő. Az igazgató az orvosokkal valami szemleuton van. Várom kell reá, hogy engedelmet kérjek néhány öreg budapesti polgárral való beszélgetésre. Míg várakozom, hat-hét töpörödött néni kezei tipog a gondnoki iroda felé és hallván beszédjüket, előttem áll egyszerre a régi Pest.

— Taz ma nur trin szán und nit spat kumen! Na, vir szán so ta.

Ki tudja, milyen fontos dologban volt nekik olyan sürgős, hogy mentül hamarabb az irodába jussanak? A régi jó Ferencváros millimárainak ékes nyelvezetével fölújított emlékeken nem sokáig gondolkodhattam, jött az igazgató, aki készséggel elősegítette látogatásom céljának elérését és egy szolgálatkész fiatal tisztviselő kíséretében megkezdtem körútam. Csak kevés embert választottunk ki a megszólaltatásra, olyanokat, akik hajlottak koruk ellenére is a legteljesebb szellemi frisséggel büszkélkedhetnek és régi foglalkozásuk, hivatásuk is valószínűvé teszi, hogy jó fölvilágosítást adhatnak.

Elsőnek egy nyugalmazott fővárosi hivatalnokot kerestem föl. A főváros egyesítésének idejében huszonkilenc éves volt, sőt mi több, már az egyesítés előtt a régi városházán szolgált Pest városát.

— Hej, milyen más világ volt akkor itt. Nagyon primitív volt az ügykezelés. De pontosság és fegyelem az volt. Sokkal különb, mint most. Akkor nyolctól tizenkettőig és háromtól halig tartott a hivatalos óra és szigorúan ellenőrizték, benn van-e mindenki a helyén? A szolgának, ha bejött a szobába, hátykában kellett állnia. Én mint díjnok kezdtem, aztán az adóhivatalba kerültem. Akkor a Józsefváros, Ferencváros és Kőbánya egy kerület volt, ott hivataloskodtam. A pénzt, amit bezedítünk, rögtön illetékes helyre kellett továbbítanunk. Még negyvennyolc óráig sem tarthatunk magunknál semmi pénzt. Szabadságidő nem járt ki úgy, mint most. Ha valaki már négy-öt évet szolgált, akkor folyamodhatott szabadságért.

— Négy-öt év után kapott csak egy hónap szabadságot?

— Egy hónapot? ... Két hetet.

Jól megnyomta a szót, hogy ezzel is hathatósabban szemléltesse az akkori hivatalnoki regulát. Azután kérdőzködésekre folytatta:

— A város bizony kicsi volt, egyszerű és piszkos, nagyon piszkos. Mi hivatalnokok nagy reménységgel vártuk az egyesítést és mondhatom, hogy megtörténte után javult is a helyzetünk. A város is attól kezdve rohamos fejlődésnek indult. Harmincöt évig szolgáltam a várost, átéltem vele fejlődésének legszebb éveit, de reám valami különösképpen nem hatott folytonos növekedése, terjeszkedése és szépülése, hiszen együtt éltem át vele és szinte észre sem vettem, mert fokozatosan történt minden.

Az öreg úr után egy másik nyugalmazott

tisztviselő, aki a pénzügyminisztérium hatósága alatt az állami hidaknál szolgált, telepedett le mellém a padra.

— Eppen 1873-ban nem voltam Pesten. Akkor lenn voltam Dalmáciában, mint a 32. gyalogezred katonája. Amikor odalenn meg tudtuk, hogy Pestből, Budából, meg Óbudából egy nagy várost csináltak, nagyon érdekelt bennünket a dolog és örültünk is neki. Hiszen csupa pesti fiú volt odalenn és valamennyien vártuk, hogy most majd a város terjeszkedni, gazdagodni fog és ha hazakerülünk, mi is jobban tudunk boldogulni. Amikor 1879-ben visszakérültem, már meglepett a változás. Sok minden épült azóta, új házak, új utcák mindenfelé. Mert bizony, amikor én elmentem katonának, nagyon közönséges kis város volt Pest. Óbuda egész külön kis rongyos város volt a maga braunhakszereivel. Azért hívták így ezeket a német atyafiakat, mert a mezei munka, meg a kunyhók építése közben fölgyűrték a nadrágjukat és a nap barnára sütötte a lábuk szarát. Hogy itthon megtelepedtem, később már nem tűnt föl az építkezés, a sok újítás.

Egy festőművész, aki elhagyatottságában legjobbnak vélte a szegények házában való meghúzódást, ahol van szállása, élelme, ahol senki nem bántja és békességben eltűnődhetik azon, mily keveset váltott be az élet ifjú álmaiból, volt a harmadik.

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

1872/1923

25

— Tizenkét éves voltam. Jól emlékszem minderre. A Ferencvárosban laktunk. A Rombach utcába jártam a Rajztanárképző és Mintarajztanoda című intézetbe, Kelety Gusztáv volt az igazgatója. A legszorosabban vett Belvárost kivéve, mindenfelé sok volt a palánkos házikó. Piszkos volt a város nagyon. Csak úgy immel-ámmal söpörgették öreg emberek az utcákat és a gyalogjáró mellett kupacokba gyűjtötték a szemetet. Ha aztán jött valami jó nagy szél, szépen szétszórta a sok piszkot. Gázvilágítás már volt, de még több volt a petróleumlámpa. Az üllőiúti kaszárnya mellett, ott, ahol most a Körút van, volt a Malom ucca és a Bakást téren még ott állott a kis templom, amelyet később lebontottak, amikor megépítették a mai nagyobb templomot. A Ferencvárosban alig volt emeletes ház, de az elemi iskola, ahová én járiam, emeletes épület volt. Az egyesítés után egyszerre nekiindult minden a fejlődésnek, nekünk azonban, bár ropantul érdekelt bennünket a sok építés, szabályozás, nem volt föltűnő. A rajziskolában sokat beszélünk az egyesítésről, mert reméljük, hogy a középületek szaporodása révén megrendeléseket kapunk majd freskókra. Lotz kapott meg mindent.

Egy szép, fehérszakállú, néha-néha palto-góan közbeszólo, elevenszemű öreg, alig várta már, hogy ő is elmondhassa, amire emlékszik. Pincér volt egész életében. Az apja pesti kocsmájában kezdte a mesterségét, melyet külföldön is folytatott. Dicsekedve beszélt el, hogy nagy világot járt be.

— Német volt itt akkor még minden, az egész üzleti élet és forgalom. A spájzcellit csak németül írtuk. 1875-ben kezdtük írni németül és melléje magyarul is. A kocsiút csak itt-ott volt kövezett, de a gyalogjáró sem volt ám aszfaltos. Hol volt még akkor az aszfalt?

Egyre a maga élményeire kalandozott el, amelyeket egy világot járt és beszületben megöregedett pincértől végighallgatni szintén nem utolsó élvezet, de a főváros egyesítésének történetéhez vajmi kevés adattal járul hozzá. Jobbnak láttam tehát beszédbe ereszkedni azzal a mosolygós képi, huncut arcú cipészmeisterrel, aki ötnégy évszázadon át folytatta ebben a városban mesterségét és két évvel ezelőtt telepedett meg a szegények házában. Nagybüszkén azzal kezdte, hogy itt született Pesten, a József-

városban lakott és soha el nem távozott ebből a városból. Tehát hamisítatlan pesti.

— Kicsi volt, kérem, a város akkor, nagyon egyszerű és nagyon piszkos. A Mátyás téren még zsupfödeles ház is volt. Mi hallottunk az egyesítésről, tudtuk, mit akarnak, de nem sokat törődtünk vele. Inkább az országos politika érdekelt bennünket. A városi dolgok nem annyira. Tudtuk, kik a városi emberek, a polgármester, a főjegyző, de hogy mit sütnek-főznek, mit tartozott az mi reánk? Dolgoztunk. Öt forintért csináltuk a legfinomabb rendelt cipőt és két forint ötven krajcárért egészen kifogástalan kész cipőt lehetett kapni. Jól éltünk, dolgoztunk, kerestünk, nem bántott bennünket senki. A város az egyesítés óta nagyon gyorsan szépült, nagyobb lett. Bizony, mi is vele változtunk.

Áttért azután — hiszen nem hiába közkeletű a politikús eszmadia kifejezés — a politikára és a város fejlődésével kapcsolatban még felekezeti dolgokról is tárgyalt, de hogy mit mondott, azt már nem írom le, mert meg-haragszanak — a fajvédők.

Hát a nők vajjon mit tudnának mondani? Egy emelettel följebb van a nők birodalma. A rend és tisztaság, bár kifogástalan a férfiak osztályán is, itt valóban meglepő, mert a nők, ha megöregedtek is, kissé kacérkodva és hűven sokat adnak a csinosagra. Ami a férfiaknál nincs, itt mindenfelé virág, valami kis zöldség, szép ágyszerítő, horgolt asztalterítő, egy-egy arckép a falon, kis Mária-szobor és tükör, sok tükör. De hogy a férfiak meg ne haragudjanak, elárulom az ő javukra azt is, hogy viszont a nők osztályán sokkal gyakoribb a civódás és perpatvar.

Az a tiszteletreméltó hajadon, aki míg az utolsó simításokat végezte toalettjén, meglepően bizonyította be rövid felvilágosításával, mennyire ideálisabban látnak és költőbb lélekkel ítélnék meg mindent a nők. Ez a tiszteletreméltó hajadon 1843-ban született. Nevelőnő volt egész életében, mint mondja, mindig nagyon előkelő családoknál. Mikor megkérdeztem, milyen volt ez a város 1878-ban, aradozó párosszal felelte:

— Szép volt, ó, nagyon szép volt!

— Igazán? Csodálom.

— Mért?

— Mert odalenn néhány bácsi azt mondta, hogy kicsiny volt, nagyon piszkos volt, nem volt szép.

— Dehogyan nem volt szép. Ez a város mindig szép volt. Meg is mondom, hogy miért.

És hozzám hajolva, mint valamikor régen, amikor talán szerelme titkát súgta meg valakinek, halkán rebegette:

— Azért, mert itt folyik el az a nagy víz, itt van a Duna. Nincs ehhez fogható. Nagyon szép volt ez mindig.

*

A főváros jubilé. Fél század ködös távlatában látják lakói Budapest kezdetét. Az lesz-e belőle, amit ígért? Kivirult-e és rózsát termelt a sok sóhaj és reménység?

Mit fognak beszélni újabb ötven év múlva a mai Budapestről?

—16